

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Adriana Alecu • Gabriela Catrina • Tatiana Ghiță
Monica Popa • Aurelia Stancu

Caietul elevului pentru clasa a V-a

Recapitulare inițială. Textul literar	5
Recapitulare inițială. Textul nonliterar	7
Evaluare inițială	9

<i>La Medeleni</i> de Ionel Teodoreanu	11
Cuvinte-cheie. Temă	12
Idee principală. Idee secundară	13
Planul simplu de idei. Planul dezvoltat de idei	15
Părțile textului: introducere, cuprins, încheiere	17
Enunțul. Punctuația enunțului	19
Propoziția	21
Roluri în comunicare. Reguli de acces la cuvânt.....	22
Textul literar în versuri	24
Vocabularul. Cuvântul, unitate de bază a vocabularului ...	25
Cuvântul și contextul. Forma și sensul cuvintelor	26
Sinonimele. Antonimele	28
Câmpul lexical	30
Limba standard. Normă și abatere	31
Variații ale formelor și ale sensului în timp	32
RECAPITULARE	34
EVALUARE	37

Textul literar descriptiv	39
Personificarea	40
Comparația	41
Exprimarea emoțiilor	41
Etapile scrierii: generarea ideilor, planificare, scriere....	42
Textul nonliterar	43
Alfabetul limbii române. Ordonarea cuvintelor după criteriul alfabetic	44
Tipuri de sunete. Corespondența sunet-literă	45
Silaba. Accentul	45
<i>Hronical și cântecul vârstelor</i> de Lucian Blaga	46
Textul nonliterar descriptiv	47
Scrisul de mână, așezarea în pagină	48
RECAPITULARE	48
EVALUARE	50

Textul narativ literar. Acțiunea	52
Textul narativ nonliterar. Acțiunea	53
Textul narativ. Acțiunea.....	54
Să comunicăm, să ne ajutăm!	56
Banda desenată	57
Verbul	60
Modurile verbale. Indicativul și imperativul	62
Modul indicativ. Timpul prezent	63
Modul indicativ. Timpul imperfect. Timpul perfect compus	64

Modul indicativ. Timpul perfect simplu. Timpul mai-mult-ca-perfect	66
Modul indicativ. Timpul viitor	67
Verbul. Aplicații (I)	69
Verbul. Aplicații (II)	70
RECAPITULARE	72
EVALUARE	74

<i>Cuza-Vodă</i> (povestire populară)	77
Personajul literar	78
Descrierea unui personaj, a unei persoane, a unui animal	79
Elemente nonverbale și paraverbale ale comunicării ...	81
Substantivul	82
Articolul.....	85
Prepoziția	86
Textul explicativ	87
Pronumele personal	89
Pronumele personal de politețe	91
Text și imagine – afișul	92
Adjectivul.....	93
Articolul demonstrativ	96
Textul narativ nonliterar. Participanți	97
Numeralul. Numeralul cardinal	99
Numeralul ordinal	101
Exerciții de redactare	102
RECAPITULARE	103
EVALUARE	108

Textul narativ literar	110
Textul narativ literar. Timpul și spațiul	111
Textul nonliterar. Timpul și spațiul	112
Predicatul verbal	113
Subiectul. Acordul predicatului cu subiectul	115
Atributul	116
Funcțiile sintactice	118
Personajul în compuneri	119
Text și imagine – manualul	121
RECAPITULARE	122
EVALUARE	124

Recapitulare finală. Textul literar narativ	126
Recapitulare finală. Textul literar descriptiv	129
Recapitulare finală. Textul nonliterar	131
Evaluare finală	133
Bun venit, vacanță!	135

LA LECTURĂ

1. Construieste întrebări referitoare la textul reprodus în manual, pe care să le adresezi colegilor de clasă.

2. Apreciată de fiica ei pentru felul cum arată în chimono, *Doamna Deleanu întoarse capul spre fereastră, să-i zboare râsul acolo de unde răsar fluturii*. Formulează un enunț în care să explici sensul expresiei subliniate.

3. Citește cu atenție fragmentul de mai jos, reprodus și în manualul tău. Notează în partea dreaptă ce imagine/atmosferă/sentiment te-a impresionat cel mai mult. Motivează-ți răspunsul într-un singur enunț.

... Albi pelerini ai căilor de lună pe covoare, trei copii desculți, în lungi cămeși de noapte – unul cu cozi blonde, doi cu plete brune – poposiră în jurul unui gavanos cu dulceață. Și toți trei mâncau din aceeași lingură, sub privirea aceleași bunițe, din dulceața acelorași uriași – jos, pe covor.

4. Numește cel puțin alte trei opere literare în care *borcanul cu dulceață* este un element care amintește de copilărie. Pentru una dintre operele exemplificate, desenează borcanul cu dulceață și scrie numele personajului care îl folosește.

A. .... B. ....

C. ....

DINCOLO DE LECTURĂ

5. Citește toate cele trei cerințe de mai jos și rezolvă pe aceea care ți se pare potrivită sau pe care o poți realiza cu ușurință. Atașează lucrarea la portofoliul tău.

I. Imaginează-ți că ești prietenul/prietena lui Dănuț. Observi cum *frica de noapte și de întuneric îl privea gata să vie*. Construieste un posibil dialog cu băiatul, de 5-6 replici, prin care să îl ajuți să-și învingă teama.

II. Alege să răspunzi la una dintre următoarele cerințe, ținând cont de culoarea ta preferată.

ALB – Ce se întâmplă înainte de culcare în casa familiei Deleanu?

ROȘU – Ce sentiment ți-a trezit cearta dintre Dănuț și Olguța?

NEGRU – Ce nu a fost corect în comportamentul Olguței?

GALBEN – Ce apreciezi la comportamentul Monicăi?

VERDE – Cum ar fi putut proceda Olguța sau Dănuț ca să evite situația tensionată?

ALBASTRU – Care este următorul pas pe care ar trebui să-l facă cei trei copii pentru a obține dulceață, fără a mai mânca pe ascuns?

III. Cum te-ai fi simțit dacă ai fi fost Dănuț și ai fi mers să te împaci cu sora ta? Ai fi procedat la fel sau diferit? Motivează-ți răspunsul în 50-60 de cuvinte.

1. Asociază, prin săgeți, fiecărui termen scris colorat, unul sau mai multe cuvinte-cheie de pe primul rând.

farmec   flori   peripeție   bătălie   strămoși   cunoaștere   lac   joc   pădure   victorie   relaxare   masă

NATURĂ

COPILĂRIE

CĂLĂTORIE

ISTORIE

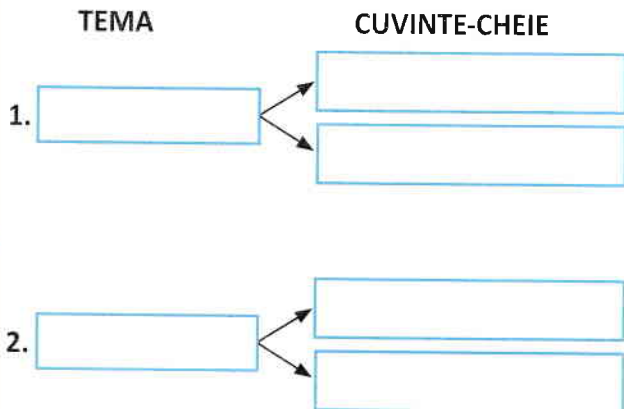
2. Ilustrează, printr-un cuvânt și un simbol, aspectul general din viață prezentat în următoarele opere literare:

- *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă
- *Charlie și fabrica de ciocolată* de Roald Dahl
- *Vestitorii primăverii* de Vasile Alecsandri
- *Stejarul din Borzești* de Eusebiu Camilar

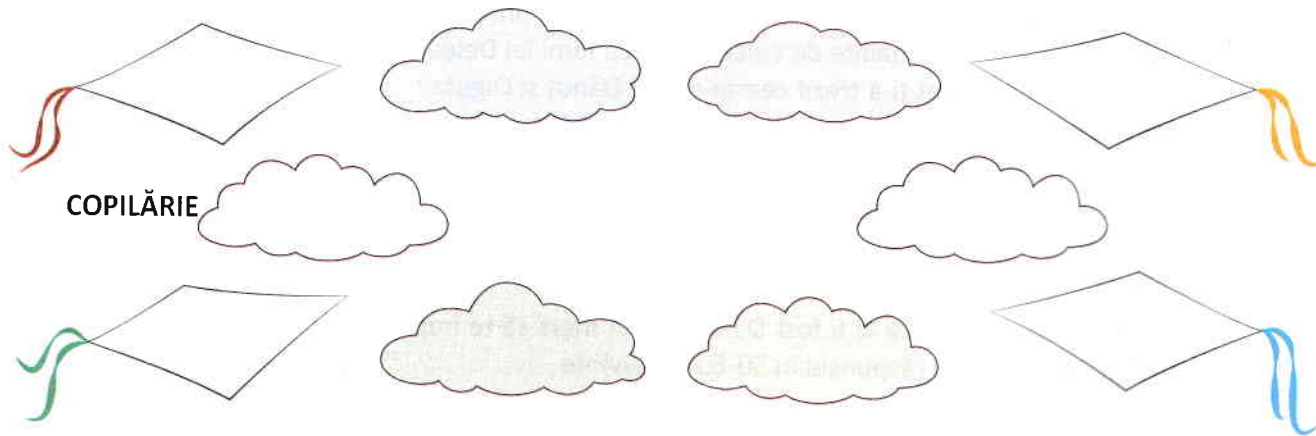

3. Citește cu atenție textele de mai jos, apoi completează schema alăturată:

a) *Iar după aselenizare,
Am fost destul de curajos:
N-am vrut să fac nicio plimbare,
Nici cu mașina, nici pe jos,
Deși pe Lună e frumos.*
(Gellu Naum, *Prima carte cu Apolodor*)

b) *Salcâmi grei de ploaie se scutură pe drum.
Pe sârme scânteiază șiraguri de mărgele
Și nori, târând pe zare fantastice perdele.
Îmbracă depărtarea în mantie de fum.*
(Otilia Cazimir, *Amurg*)

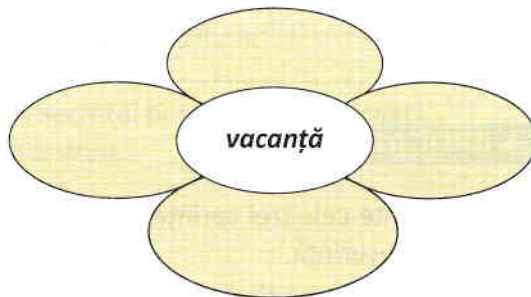
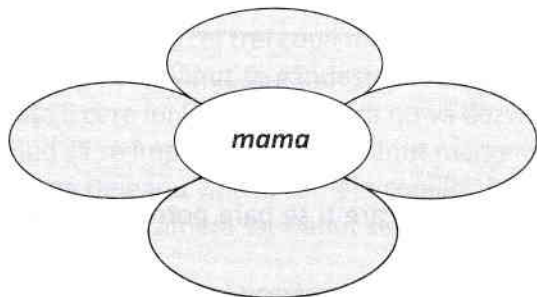
4. Scrie în fiecare norișor câte un cuvânt-cheie pentru tema copilăriei, iar pe fiecare zmeu, titlul unei opere literare care dezvoltă această temă.

Respect pentru oameni și cărți

5. Citește toate cele trei cerințe de mai jos și rezolvă pe aceea care ți se pare potrivită sau pe care o poți realiza cu ușurință. Atașează lucrarea la portofoliul tău.

I. Completează, pe fiecare petală a florilor de mai jos, numele unei melodii, al unui film, al unei cărți și un cuvânt-cheie pe care le poți asocia termenilor mama și vacanță.

II. Alcătuieste un cvintet cu tema **Familia**, ținând cont de sugestiile de mai jos.

1. **FAMILIA**

2. două adjective care să exprime trăsăturile cuvântului-titlu

3. trei verbe potrivite pentru rolul **familiei** în viața ta

4. o propoziție formată din 4 cuvinte, prin care să caracterizezi **familia**

5. un cuvânt-concluzie

III. Scrie un **acrostih** (poezie în care literele inițiale ale versurilor alcătuiesc un cuvânt) care să se refere la activitatea de bază a copiilor.

J
.....
O
.....
A
.....
C
.....
A
.....

Idee principală. Idee secundară

DE LA RECEPTARE...

1. Subliniază, cu verde, cuvintele care indică informațiile principale și cu albastru, cuvintele care indică informațiile secundare:

*Unul dintre învățăceii Atenei a fost Arahne, o fată simplă de la țară, nemaivăzută de dibace la războiul de țesut. Veneau oameni din toate colțurile lumii ca să-i admire țesăturile. Necugetată, Arahne s-a lăudat însă că nu a învățat nimic de la Atena și că e mai pricepută decât toate zeițele la un loc. Aceste cuvinte au rănit mândria Atenei. (**Legenda păianjenului**)*

2. Completează corespunzător următoarele afirmații:

Pentru a formula **ideea principală** a unui fragment valorificăm .....

Esențialul unei comunicări ce se exprimă sub forma unui enunț sau ca titlu este o idee .....

Ideile secundare sunt .....

3. Notează cinci idei principale ale unui text care ilustrează proverbul *Buturuga mică răstoarnă carul mare*. Precizează titlul și autorul textului.

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

... LA APLICARE

4. Citește toate cele trei cerințe de mai jos și rezolvă pe aceea care ți se pare potrivită sau pe care o poți realiza cu ușurință.

I. Te afli la prima întâlnire a **Clubului de lectură** din școala ta. Completează pe un post-it idei despre cartea preferată, urmând ca toți ceilalți să descopere titlul acelei opere: autorul, o idee principală, o idee secundară.

II. Redactează un text, de 50-60 de cuvinte, pentru care enunțul *Băiatul își înalță zmeul*. să reprezinte **ideea principală** a textului imaginat de tine.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

III. Redactează un text, de 50-60 de cuvinte, pentru care enunțul *Băiatul își înalță zmeul*. să reprezinte una dintre **ideile secundare** ale textului imaginat de tine.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Dacă ai ales exercițiul II sau III, verifică dacă ai lucrat corect, notând în căsuțele libere din tabel ✓ sau X.

Criteria de analiză	✓	X
Ai valorificat enunțul citat ca idee principală(II)/idee secundară(III).		
Ai ales cu atenție cuvintele în exprimarea ideilor.		
Ai respectat numărul de rânduri solicitat.		
Ai scris citeț, corect și coerent.		

✓ – Am respectat cerința.

X – Nu am respectat cerința.

DE LA RECEPTARE...

1. Recompune planul simplu de idei al textului din manualul tău, ținând cont de cronologia evenimentelor. Scrie, pe spațiul punctat, cifra corespunzătoare succesiunii evenimentelor.
  - ..... Așezați pe covor, cei trei copii mănâncă dulceață sub lumina blândă a lunii.
  - ..... În fața oglinzii, Dănuț se gândește la relația cu sora sa.
  - ..... Olguța îi cere lui Dănuț să jure că nu va dezvălui nimănui secretul borcanului cu dulceață.
  - ..... Dorind să se împace cu fetele, Dănuț merge în camera acestora.
  - ..... Doamna Deleanu vine în camera copiilor, înainte de culcare.
  - ..... Aflat cu Ali în camera sa, Dănuț se pregătește de culcare.

2. Citește, cu atenție, textul următor, apoi notează în tabel ideile principale și ideile secundare:

☺ Moș Gheorghe n-avea câne. „La ce? Eu șad la boieri; cine să vadă de el?” Dar în vârful casei era un cuib de cocostârc cu toaca de asfințit a pliscului în el.

— Fiindcă are inimă bună moșul, își tălmăceau sătenii prieteșugul cocostârcului cu o casă mai mult nelocuită.

De aceea, pesemne, în gospodăria fără câne a veteranului de la șaptezeci și șapte, făcătorii de rele nu intrau.

☺ — Mamă dragă, ce sărbătoare-i azi?

— Azi?... Nu-i nici o sărbătoare! Ce ți-a venit, Olguța?

— Eu credeam că-i sărbătoare, mamă dragă!

— Mamă dragă, mamă dragă! Grozav mă mai iubești! Spune mai bine, ce vrei de la mine?

— Eu??? Nimic!... Aș vrea numai să văd cum îi șade Monicăi cu rochia albastră...

☺ Doamna Deleanu iscodi în zădar ochii Olguței. Ochii nu destăinuiau mai mult decât vorbele, adică mai lămurit, fiindcă ochii Olguței...

— Monica, tu vrei să-ncerci rochița albastră?

— Sigur că vrea! comentă imperativ Olguța roșeața Monicăi, înainte de-a o vedea.

— Vreau, tante Alice, îngână Monica porunca Olguței, încântată că i se împlinea o vinovată dorință nu din vina ei.

☺ Rochița albastră o aștepta pe Monica de la începutul vacanței. Doamna Deleanu i-o făcuse de îndată, dar Monica o încercase numai. Pe atunci, Monica își iubea rochița de doliu nu ca o datorie, ci ca o amintire de la bunica. (Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*)

Secvențele narrative	Ideile principale	Ideile secundare
☺	Casa lui moș Gheorghe atrage atenția prin lipsa câinelui și prin prezența cuibului de cocostârc.	<ul style="list-style-type: none"> • Moș Gheorghe locuiește în cea mai mare parte a timpului la boieri. • Sătenii consideră că sufletul bun al bătrânului a atras cocostârcul. • Deși nu este păzită de un câine, în casa veteranului nu vin hoții.
☺		
☺		
☺		

3. Imaginează-ți că ești autorul textului „Călătorie cu bucluc”. Transformă următorul plan simplu de idei într-un plan dezvoltat, notând câte două idei secundare pentru fiecare idee principală.

Planul simplu de idei	Planul dezvoltat de idei
1. Iepurașul preferat al copiilor părăsește curtea, nevăzut de nimeni.	1.a 1.b
2. Iepurașul se avântă în pădurea din apropiere.	2.a 2.b
3. Iepurilă se ascunde într-o vizuină.	3.a 3.b
4. Stăpânii și copiii îl caută îngrijorați două zile.	4.a 4.b
5. Animalul este găsit întâmplător de un vecin și înapoiat copiilor.	5.a 5.b

4. **Ești un bun detectiv?** Andrei a avut ca temă să scrie pe o coală A4 planul simplu de idei pentru două compuneri cu teme diferite. Fratele lui mai mic a decupat enunțurile scrise și le-a amestecat. Ajută-l pe Andrei să refacă planul simplu de idei al fiecărei compuneri, numerotând enunțurile după ordinea desfășurării evenimentelor.

Berzele și broscuța

Ana și albinuța

Broscuța sare în apă.

Ana se rușinează când află câte treburi are mica vietate.

Când doi se ceartă, al treilea câștigă.

Ana se plictisește.

Două berze zăresc o broscuță.

Ea roagă o albinuță să o învețe un joc.

Este o dimineață frumoasă de vară.

Albina îi spune că este foarte ocupată.

Berzele se ceartă, fiecare susținând că ei i se cuvine broscuța.

Fetița se întoarce la lecțiile sale.

Întâi lecțiile, apoi joaca.

...LA APLICARE

5. Citește toate cele trei cerințe de mai jos și rezolvă pe aceea care ți se pare potrivită sau pe care o poți realiza cu ușurință. Scrie răspunsul în caietul de clasă sau pe o coală pe care o atașezi la portofoliul tău.
- I. O editură dorește să publice povestiri interesante cu titlul **Album de familie**. Pentru concursul de preselecție, este suficient să trimiți doar planul simplu de idei al viitoarei tale povestiri. Redactează-l, astfel încât să cuprindă minimum șapte idei principale.
  - II. Redactează planul simplu de idei al ultimei cărți citite de tine. Folosește doar șase enunțuri.
  - III. Ai aflat că planul simplu de idei se poate realiza cu ajutorul unor enunțuri scurte sau al unor titluri. Pentru care din cele două variante ai opta atunci când ai de realizat planul simplu de idei al operelor citite în vacanța de vară? Motivează-ți răspunsul în 4-5 rânduri.

• **Citește, cu atenție, textul următor:**

Au fost odată ca niciodată două țări care împărțeau aceeași graniță. Una dintre țări, condusă de o regină, era acoperită de pietre și stânci. Cealaltă, condusă de un rege, nu avea decât pământ roditor.

Totul ar fi fost în regulă, doar că regina se uita peste graniță și dorea ce avea regele. „Dacă am avea pământ fără pietre”, spunea ea, „am putea cultiva recolte și mi-aș putea hrăni supușii”. Și regele se uita peste graniță și dorea ceea ce avea regina. „Cu pietre” spuse el „am putea construi case, școli și spitale”.

Regina spuse oamenilor ei: „Avem nevoie de pământ dacă e să ne hrănim. Aruncați toate pietrele peste graniță”. Oamenii care locuiau în țara fără pietre au mers la regele lor și s-au plâns. Însă acesta le-a zis: „Nu avem noi nevoie de pietre pentru a construi case, școli sau spitale? Să declarăm război. Dacă aruncă în continuare pietre vom avea tot materialul de care avem nevoie pentru a ne construi clădirile”.

Așa că războiul a continuat până când pământul pietros nu mai avea stânci deloc și pământul fără stânci era plin de pietre. Atât supușii regelui, cât și cei ai reginei au fost fericiți pentru o vreme. Supușii reginei au cultivat pământul pentru o vreme. Supușii regelui au construit case, școli și spitale... pentru o vreme.

În curând, supușii reginei și-au dat seama că aveau o grămadă de mâncare, dar nu mai aveau pietre pentru a construi case, școli, spitale. Nu mai aveau pietre nici măcar pentru a repara vechile clădiri. De cealaltă parte a graniței, supușii regelui aveau acum foarte multe clădiri, dar mâncarea se termina și începea să le fie foame.

„Avem nevoie de un alt război pentru a ne căpăta pietrele înapoi”, a spus regina; așa că un nou război a fost declarat. Oamenii regelui și ai reginei se tot luptau, dorind ce aveau ceilalți, dar nimeni nu era fericit.

Apoi, într-un an, un bufon de curte s-a întâmplat să treacă prin zonă. Văzând ce se întâmpla, a izbucnit în râs. „Este ridicol” și-a spus în sinea lui și a cerut să se întâlnească cu regele și regina, în același timp. [...] „Faptul că sunteți nervoși și vă învinovați unii pe ceilalți nu vă va rezolva problema. Unul dintre voi are pietrele. Unul dintre voi are recoltele. Mereu doriți ceea ce are celălalt, până obțineți..., după care nu mai vreți. Cum putem să facem în așa fel încât să nu vă mai războiți?” Bufonul vedea cum atât regele, cât și regina se gândeau la întrebarea sa. Regele a vorbit întâi. „Amândoi dorim ceea ce are celălalt. Poate putem împărți. Cum ar fi dacă noi am cultiva mâncare pentru voi și am primi în schimb pietrele de care avem nevoie. Poate oamenii mei i-ar putea învăța pe oamenii tăi cum se cultivă pământul, iar supușii mei ar învăța de la ai tăi despre construcții.” Regina s-a declarat de acord și bufonul a râs fericit.

Apoi cele două țări au început să împartă ceea ce aveau și trăiau liniștite și în pace, iar bufonul se așeza deseori pe deal, privind cum oamenii din cele două țări treceau granița, împărțind ceea ce aveau.

(adaptare după George W. Burns)

1. Identifică paragrafele din care poți extrage răspunsul la următoarele întrebări.

Când se petrece acțiunea poveștii?

Unde are loc întâmplarea?

Cine conduce cele două țări?

Prin ce diferă cele două țări?

Din ce cauză apare războiul între cele două țări?

Ce face bufonul care trece prin zonă?

Ce decizii iau cei doi regi după discuția cu bufonul?

Cum se încheie conflictul dintre cele două țări?

2. Separă, cu linii orizontale, cele trei părți ale textului: introducere, cuprins, încheiere. Apoi, formulează ideea/ideile principale pentru fiecare dintre cele trei părți.

Introducere: .....

Cuprins: .....

Încheiere: .....

3. Combină, într-o altă ordine, etapele povestirii de mai sus, astfel încât să obții un nou text. Notează, în ordinea părților specifice unui text, cinci idei principale ale povestirii concepute de tine.

Introducere:

Cuprins:

Încheiere:

4. Imaginează-ți un fragment, de 60-80 de cuvinte, care ar putea înlocui penultimul paragraf al textului și care ar putea schimba finalul povestirii.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Citește toate cele trei cerințe de mai jos și rezolvă pe aceea care ți se pare potrivită sau pe care o poți realiza cu ușurință. Atașează lucrarea la portofoliul tău.

Imaginează-ți că ai găsit un manuscris vechi al unui scriitor. Când îl deschizi, foile roase de șoareci se împrăștie pe jos. Acesta este singurul paragraf care poate fi citit:

În după-amiaza aceea, doamna Brown se plimba pe puntea vaporului când ceva foarte ciudat îi atrase atenția. Apele mării se înroșiseră deodată, parcă erau pătate cu sânge. Culoarea această stranie se-ntindea cât puteai vedea cu ochii.

- I. Scrie povestea inițială, într-un text de aproximativ 15 rânduri, considerând fragmentul găsit parte din **introducere**.
- II. Scrie povestea inițială, într-un text de aproximativ 15 rânduri, considerând fragmentul găsit parte din **cuprins**.
- III. Scrie povestea inițială, într-un text de aproximativ 15 rânduri, considerând fragmentul găsit parte din **încheiere**.

Verifică dacă ai lucrat corect, notând în căsuțele libere, din tabelul alăturat, ✓ sau X.

Criterii de analiză	✓	X
Ai respectat tema textului.		
Ai dat un titlu potrivit textului.		
Ai ales cu atenție cuvintele în exprimarea ideilor.		
Ai respectat numărul de rânduri solicitat.		
Ai scris citeț, corect și coerent.		

✓ – Am respectat cerința.
X – Nu am respectat cerința.